

Československo po druhé světové válce

Československo v letech 1945–1948

1) Vláda Národní fronty, politické strany po roce 1945

duben 1945 – prezident Beneš se vrací z exilu na československé území (3. 4. přijel vlakem do Humenného). V Košicích vzniká (4.4.) první československá vláda – **vláda Národní fronty**. Předsedou vlády byl sociální demokrat **Zdeněk Fierlinger** (bývalý čs. velvyslanec v SSSR). Složení vlády bylo dojednáno předem na jednání mezi představiteli londýnského odboje, moskevského odboje (komunisté) a SNR. Pravicové strany (agrárníci, národní demokraté, HSĽS) byly zakázány! Povolené (levicové) politické strany vytvořily tzv. Národní frontu – koalici všech povolených politických stran. Ve vládě měli největší vliv komunisté (měli 2 strany – viz dále) a jejich sympatizanti (Svoboda, Fierlinger, Nejedlý). Každá strana totiž jmenovala 3 stranické ministry + 5 bylo nestraníků. Vláda Národní fronty zveřejnila v dubnu (5.4.) v Košicích **Košický vládní program**. Ten sliboval mj. potrestání válečných zločinců, kolaborantů a zrádců, znárodnění, pozemkovou reformu a vyhlásoval, že Češi a Slováci jsou dva rovnoprávné národy (posun oproti koncepci jednoho „československého národa“ za 1. republiky).

Parlament zpočátku neexistoval. Zákonodárnou moc měl prezident republiky Edvard Beneš, který vydával **prezidentské dekrety s platností zákona**. Dekrety byly vydávány od roku 1940 (londýnský exil) až do 28. října 1945. Dekrety prezidenta pak potvrdilo prozatímní Národní shromáždění na své první schůzi 28. října 1945 (více o dekrettech viz dále). Prezidentské dekrety jsou dodnes součástí českého právního řádu.

Československo bylo v letech 1945-1948 nedemokratickým státem, i když ještě ne totalitním (můj názor, jinde to označují za „omezenou demokracii“). Oficiálně se tomu říkalo „lidová demokracie“ (až do roku 1960).

povolené politické strany a jejich představitelé:

- všechny byly součástí NF a měly ministry ve vládě.

Čechy:

1) **KSČ**: Klement Gottwald – předseda strany a místopředseda vlády NF, Rudolf Slánský – generální tajemník strany, Václav Kopecký – ministr informací, Václav Nosek – ministr vnitra.

2) **Sociální demokraté**: Zdeněk Fierlinger – předseda vlády i strany, Bohumil Laušman - ministr průmyslu.

3) **Národní socialisté**: Petr Zenkl – předseda strany, Milada Horáková

4) **Lidovci**: Jan Šrámek – místopředseda vlády a předseda strany

Slovensko:

1) **KSS**: Viliam Široký – místopředseda vlády, Gustáv Husák

2) **Demokratická strana**: Ján Ursíny – místopředseda vlády, Jozef Lettrich – předseda strany

2) Územní a národnostní změny v Československu

A) Ztráta Podkarpatské Rusi

Sověti Podkarpatskou Rus za války jednoduše obsadili a československá vláda pak v červnu 1945 podepsala v Moskvě smlouvu, již toto území odstoupila SSSR. Československo tím

ztratilo asi 13000 km² území a 600000 obyvatel. Zbytek Československa byl obnoven v předmnichovských hranicích.

B) "Odsun" Němců (Vyhnání!)

1) Divoký odsun (květen – srpen 1945) – pomsta na německém obyvatelstvu, uplatněn princip kolektivní viny. Vraždění, zabavování majetku. Celkem bylo divoce vyhnáno asi 660000 Němců + 15000-30000 zavražděno (české odhady).

2) Organizovaný odsun (srpen 1945 - listopad 1946) – tento odsun byl prováděn na základě Postupimské konference, která schválila princip odsunu Němců z Československa, Polska a Maďarska do Německa. Oficiálně odsunuto 2250000 Němců. Mohli si vzít jen zavazadlo o váze 30-50 kg.

3) Dodatečný odsun (1947-1948) – odsunuto asi 80000 lidí (slučování rozdělených rodin). Celkově odsunuto asi 3 miliony Němců, v Československu jich zůstalo asi 300000.

C) Maďaři

Odsun Maďarů ze Slovenska (asi 600000 lidí) nebyl nakonec realizován, neboť nezískal mezinárodní podporu ani podporu maďarské vlády. Docházelo však k perzekuci maďarské národnostní menšiny na Slovensku – odnárodňování Maďarů, přesídlování ze Slovenska do Čech apod. Došlo jen k omezené výměně slovenských Maďarů za maďarské Slováky (asi 70000 lidí). Právním podkladem pro odsun Němců a zamýšlený odsun Maďarů byly dekrety prezidenta republiky. Dekret z května 1945 prohlásil Němce a Maďary za „státně nespolehlivé“ a zabavil jim majetek. Dekret ze srpna 1945 pak zbavil Němce a Maďary československého občanství!

3) Politické a hospodářské změny do května 1946 (do voleb)

Nejdůležitější dekrety prezidenta republiky:

1) **Dekrety omezující práva Němců a Maďarů** (viz výše) – květen a srpen 1945.

2) **Znárodňovací dekrety** – 24. říjen 1945 (viz níže)

3) **Retribuční dekrety – dekrety o potrestání zločinů spáchaných v době války a okupace** – na základě těchto dekretů byly ustanoveny mimořádné **lidové soudy**. Tyto soudy odsoudily celkem 30000 lidí. Bylo vyneseno 778 trestů smrti, 741 doživotních trestů a 24673 trestů vězení. Odsouzení k smrti a popraveni byli např. K.H.Frank, Jozef Tiso, Vojtech Tuka (předseda slovenské vlády). Prezident Hácha zemřel ve vězení v červnu 1945 (odsouzen nebyl). Byli odsouzeni skuteční i domnělí „zrádci a kolaboranti“.

24. října 1945 – **vydány znárodňovací dekrety prezidenta republiky**. Znárodněny byly všechny banky, pojišťovny, doly a další klíčový průmysl a všechny podniky s více než 500 zaměstnanci. Celkem bylo znárodněno asi 75% průmyslu.

Prozatímní Národní shromáždění

Poprvé se sešlo **28. října 1945**. Bylo jednokomorové, Senát (existující za 1. republiky) byl zrušen. Shromáždění bylo utvořeno na základě prezidentského dekretu z října 1945 ze zástupců politických stran a dalších organizací, nebylo tedy voleno! Prozatímní Národní shromáždění – potvrdilo Edvarda Beneše ve funkci prezidenta republiky, potvrdilo Zdeňka Fierlingera ve funkci předsedy vlády a potvrdilo platnost dekretů prezidenta republiky. Zákony nadále nevydává prezident (formou dekretů), nýbrž Národní shromáždění.

Další hospodářská a sociální opatření:

pozemková reforma – půda zabavená Němcům a kolaborantům přidělena bezzemkům a drobným rolníkům, zejména v pohraničí Čech.

Pokračuje přidělové hospodářství, zavedené za války. Lístky na potraviny platily až do roku 1953!

měnová reforma (listopad 1945) – válečné vklady v bankách byly zablokovány („vázané vklady“)

zavedena pracovní povinnost a přídavky na děti

Asymetrická správa státu:

Vedle československých státních orgánů nadále existují i slovenské, nikoliv však české (ČNR byla po Pražském povstání rozpuštěna, SNR na Slovensku ne)! Nejvýznamnější z nich byla **Slovenská národní rada** (SNR – „slovenský parlament“) a **Sbor pověřenců** – „slovenská vláda“ (oboje vzniklo za SNP).

Pražské dohody (1945-1946) – byly celkem 3: 1. - červen 1945, 2. – duben 1946, 3. – červenec 1946. Dohody mezi SNR a československou vládou. Posílily ústřední orgány na úkor orgánů slovenských (slovenské byly ústředním podřízeny), ale problém asymetrie nebyl vyřešen, slovenské orgány i nadále fungují.

Vznikly nové nižší orgány státní správy i samosprávy – **Národní výbory**.

4) Volby 1946

Konaly se v květnu **1946**. Volbami bylo zvoleno **Ústavodárné národní shromáždění ČSR**, které v červnu 1946 opět zvolilo Edvarda Beneše prezidentem republiky. Volby byly polosvobodné – lidé mohli (naposledy) vybírat z více politických stran, ale pravicové strany nebyly povoleny...

Výsledky voleb:	Československo:	
1.KSČ + KSS	38%	(Klement Gotwald)
2.ČSNS	18%	(Petr Zenkl)
3.ČSL	16%	(Jan Šrámek)
4.DS	14%	(Jozef Lettrich)
5.ČSD	12%	(Zdeněk Fierlinger)

(V závorkách jsou uvedeni předsedové uvedených stran, znát!!!)

Čechy a Morava:		
1.KSČ	40%	
2.ČSNS	24%	
3.ČSL	20%	

Slovensko:		
1.DS	62%	
2.KSS	30%	

(na Slovensku kandidovaly i dvě malé, bezvýznamné strany- Strana práce a Strana slobody)

Na základě těchto voleb byla sestavena **nová vláda (znát její následující členy!)**:

předseda vlády – Klement Gotwald (KSČ)

místopředseda vlády – Petr Zenkl (ČSNS)

ministr zahraničí – Jan Masaryk (nestraník)

ministr obrany – Ludvík Svoboda („nestraník“ – ve skutečnosti sympatizant komunistů a pravděpodobně tajný člen KSČ)
ministr vnitra – Václav Nosek (KSČ)
Předsedou SNR se stal Jozef Lettrich (DS), předsedou Sboru pověřenců Gustáv Husák (KSS).
Hlavní priority vlády: 1) Dvouletka (dvouletý hospodářský plán)
2) Vypracování ústavy.

5) “Boj o demokracii“ 1946-1948

Podle mě tedy spíše boj o zbytky demokracie.

Spory: KSČ (+KSS, Gottwald) x demokratické (nekomunistické) strany (nejvýraznějším představitelem byl Petr Zenkl, předseda největší nekomunistické strany, ČSNS).

1947 – katastrofální sucho, neúroda – dovoz potravin ze SSSR (pomohlo částečně)

1947 (červen – červenec) – **Marshallův plán** – jednalo se o hospodářskou obnovu Evropy. Plán přednesl v červnu 1947 ministr zahraničí USA George Marshall (5.6., na Harvardské univerzitě). Sověti ho ihned odmítli. Československo mělo zájem, ale na Stalinův nátlak od něj odstoupilo → **Československo sovětským satelitem!**

Do Moskvy odjela delegace v čele s Gottwaldem a byl v ní i Masaryk, Stalin jim sdělil, že přijetí Marshallova plánu bude chápat jako čin namířený proti SSSR, který zpochybňuje československo-sovětské spojení. Marshallův plán nakonec přijaly všechny západní země Evropy včetně Řecka a Turecka.

KSČ (ministr Václav Nosek) ovládá ministerstvo vnitra (tj. normální policii i tajnou Státní bezpečnost), organizují policejní a další **provokace proti demokratickým stranám**. Na podzim 1947 Bezpečnost odhalila „**spiknutí**“ v **Demokratické straně** – funkcionáři DS byli obviněni ze styků s luďáckou emigrací. Komunistům se podařilo provokacemi omezit vliv DS, ale ne ji vytlačit z politického života.

„**milionářská dávka**“ – komunisté prosadili mimořádné zdanění všech majetků nad 1 milion korun („Ať platí bohatí“).

6) Únor 1948 – komunistický převrat

Na jaře 1948 měly být nové volby a očekával se pokles vlivu komunistů – komunisté přitvrzují.

únor 1948 - dvě aféry ve Sboru národní bezpečnosti (SNB):

mostecká aféra – agent StB se snažil falešně obvinít předáky ČSNS z přípravy státního převratu

krčmářský případ – ministři ČSNS Drtina a Zenkl + nestranícký ministr Masaryk obdrželi krabičky s výbušninou. Ministr vnitra Nosek (KSČ) to prý „není schopen vyšetřit“ → nekomunistické strany ve vládě požadují vyšetřit obě aféry. Nosek zareagoval posílením pozic KSČ v SNB. Vláda rozhodla, aby byla zastavena realizace ministrových rozkazů. Nosek to odmítnul respektovat. →

Ministři ČSNS, ČSL a DS podali demisi (20. února). Špatně se ale dohodli, demisi nepodal Masaryk a sociální demokraté. Demisi nakonec podala menšina ministrů (12). Doufali tedy, že prezident Beneš demisi nepřijme, že budou předčasné volby nebo že komunisté ustoupí. Komunisté naopak spustili **nátlakové akce**, aby donutili Beneše demisi přijmout, protože pak by mohl předseda vlády Gottwald doplnit vládu podle svých představ.

manifestace, sjezd závodních rad – podpora komunistů (Antonín Zápotocký ovládá odbory)

generální stávka (24. února) – další nátlak na Beneše.

Stalin navíc vybídnul Gottwalda, aby v případě potřeby požádal SSSR o vojenskou pomoc. Sovětské jednotky byly připraveny u maďarsko-slovenských hranic. Gottwald pomoc odmítl, prý situaci zvládne sám.

KSČ bojuje i protiprávními prostředky. Akční výbory Národní fronty nastolují moc KSČ, zbavují politické protivníky funkcí. Vytvářejí dále **lidové milice** – stranické ozbrojené polovojskové složky.

Jediným veřejným odporem proti KSČ byla demonstrace VŠ studentů 25. února, byli rozehnáni oddíly SNB.

25. 2. 1948 - prezident Beneš podlehl tlaku a demisi přijal. Definitivní vítězství komunistů.

Gottwald pak doplnil vládu o ministry těch samých stran (!), ale vybral ty, kteří byli loajální ke KSČ. Komunisté měli podporu SNB, odborů, lidových milicí, SSSR a demokraté neměli v rukou nic a ještě nebyli ani schopni se pořádně dohodnout – neměli žádnou šanci.

Československo 1948 – 1960

1) Politický systém

25. únor 1948 – konec zbytků demokracie v Československu, nástup totalitního komunistického režimu. Po únoru 1948 vládne už jen jedna strana (KSČ, resp. KSS), i když některé strany Národní fronty nadále formálně existují (zástěrka pro totalitní režim vlády jedné strany).

Osud ostatních stran:

sociální demokracie – zcela zanikla, v červnu 1948 byla násilně sloučena s KSČ.

národní socialisté (byli přejmenováni na Čs. stranu socialistickou) a Čs. strana lidová nadále formálně existují a kolaborují s komunisty.

Demokratická strana na Slovensku byla zlikvidována (místo ní zavedena Strana slovenskej obrody + dále existuje Strana slobody). Tomuhle systému se bude až do roku 1960 říkat „**lidová demokracie**“, buduje se socialismus.

„**Odbory**“ – ROH (revoluční odborové hnutí) – ve skutečnosti to nejsou odbory, ale prodloužená ruka komunistů v továrnách, mají hlavně dohlížet na plnění plánu, závazky, organizovat údernické hnutí apod. Členy ROH jsou téměř všichni zaměstnanci, kteří jsou „uplácení“ slevami na rekreaci, kulturu, dětské tábory apod.

SSM, PO SSM – mládežnické organizace KSČ, členství v nich „dobrovolně povinné“.

Národní fronta – sdružuje všechny povolené společenské organizace! Nejen politické strany, ale i sportovce (ČSTV), zahrádkáře, Svaz žen, včelaře, ochránce přírody... Žádné povolené organizace mimo NF neexistují.

„**Volby**“ – za komunistického režimu (1948-1989) fraškou. Existuje jen jediná jednotná kandidátka NF. V prvních volbách v roce 1948 dostala kandidátka NF „jen“ 90% hlasů, později většinou skoro 100% (ale falšovalo se). Volby byly „dobrovolně povinné“. „Dobrovolně povinné“ bylo i slavení 1. máje, brigády o sobotách, vyvěšování vlajek na státní svátky apod.

květen 1948 – vydána **nová ústava** („Ústava 9. května“). Podle ní bylo Československo „lidově demokratickou republikou“. ČSR je podle ní jednotný (unitární) stát, přitom měli ale Slováci de facto jakousi autonomii (dále existuje SNR a Sbor pověřenců). V ústavě byla i „zajištěna“ občanská práva (šáškárna). Prezident Beneš odmítl tuto ústavu podepsat a 2. 6. 1948 abdikoval. Zemřel 3. 9. 1948.

červen 1948 – novým **prezidentem se stává Klement Gottwald** (v úřadě 1948-1953), předsedou vlády Antonín Zápotocký.

Českoslovenští a čeští prezidenti:

Československo: Klement Gottwald (1948-1953)
Antonín Zápotocký (1953-1957)
Antonín Novotný (1957-1968) donucen odstoupit!
Ludvík Svoboda (1968-1975)
Gustáv Husák (1975 – 1989) po sametové revoluci odstoupil
Václav Havel (1989 – 1992) abdikoval po volbách 1992

Česká republika: Václav Havel (1993-2003)
Václav Klaus (2003-2013)
Miloš Zeman (2013- až dosud)

2) Hospodářství

1) Likvidace soukromého sektoru (průmysl a další podniky). 1. fáze (1948) – znárodněny byly všechny podniky nad 50 zaměstnanců (ty nad 500 byly znárodněny již v roce 1945!), takže koncem roku 1948 už pracovalo 95% zaměstnanců ve státním sektoru. 2. fáze (později) – likvidace menších podniků, živnostníků, soukromých řemeslníků – nezbyli prakticky žádní.

2) Ústřední plánování – všem podnikům byl určen plán Státní plánovací komisí. Základní plány byly pětileté – pětiletky. Všechny ceny určoval Státní cenový úřad. Mzdy byly centrálně „niveleznovány“ – všichni měli skoro stejné platy, jen některé preferované vrstvy (vojáci z povolání, horníci) výrazně víc. Hospodářství přesto rostlo, ale méně rychle než na Západě, po roce 1968 pak stagnace a zaostávání.

3) Podřízení se SSSR, důraz na těžký průmysl 1949 – vznik RVHP (Rada vzájemné hospodářské pomoci). Podřízení se hospodářským potřebám SSSR a dalších chudších socialistických zemí (Bulharsko, Rumunsko, Vietnam, Kuba...) – pro ČSR nevýhodné, byli jsme (spolu s NDR) nejvyspělejší zemí sovětského bloku. Důraz na těžký průmysl, hlavně zbrojení, těžbu (uhlí, uran), hutnictví, zatímco spotřební průmysl a služby nebyly preferovány (zaostávání, nedostatek zboží).

4) Kolektivizace zemědělství – proběhla ve třech hlavních fázích.

1.fáze (1949) – byla víceméně dobrovolná, rolníci byli přesvědčováni, aby i se svým majetkem vstoupili do družstev. Neúspěšné, nechtělo se jim.

2. fáze (1952-1953) – násilná kolektivizace doprovázená zavražďováním i vyloženým násilím. Teror veden zejména proti bohatším rolníkům („kulaci“). Nejznámější provokací StB byly Babice.

3.fáze (1955-1958) – družstvům se nedařilo a někteří rolníci dokonce vystoupili z družstev, znovu se kolektivizuje. Kromě JZD vznikaly i státní statky.

Výsledek: Kolektivizováno téměř celé zemědělství, nejvíc v celém východním bloku (kromě SSSR)! Cílem kolektivizace bylo získat kontrolu nad venkovem a odčerpat ze zemědělství lidi pro těžký průmysl, to se podařilo. Zemědělství ale nefungovalo příliš efektivně.

5) Měnová reforma

V březnu 1953 zemřel Stalin (5. 3.) i Gottwald (14. 3.). Novým prezidentem se stal Antonín Zápotocký (1953-1957), předsedou vlády Viliam Široký a 1. tajemníkem KSČ Antonín Novotný. Funkce 1. (později generální) tajemníka se postupně stala důležitější než funkce prezidenta. Navíc se po smrti Zápotockého (1957) Novotný nechal zvolit i prezidentem a měl obě funkce, podobně jako později Husák.

1953 (květen) – měnová reforma. V podstatě legalizovaná krádež. Do 300 Kč se měnilo v kursu 1:5, ale nad 300 Kč 1:50! Spousta lidí přišla o celoživotní úspory → nepokoje, stávky (v plzeňské Škodovce demonstrovalo 20000 lidí!) – rozehnány armádou a lidovými milicemi. (těsně před reformou lidem lhali, že „měna nebude“). Ceny a platy se totiž změnilly v poměru 1:5, ale kdo měl víc peněz, prodával kalhoty. V rámci reformy byly konečně zrušeny potravinové lístky.

3) Komunistický teror

březen 1948 – **smrt Jana Masaryka** – sebevražda? Nebo ho zavraždili Sověti?

Oporou režimu byla **StB (Státní bezpečnost)** – stíhá skutečné i domnělé nepřátele režimu a organizuje provokace proti politickým protivníkům.

Masová nezákonnost – řada lidí trestána i mimosoudně – posláni do TNP (tábora nucených prací), vojáci posláni do PTP (pomocné technické prapory – nesměli nosit zbraň), zbavení zaměstnání, přestěhování... Děti skutečných i domnělých „třídních nepřátel“ nesměly studovat (děti intelektuálů měly menší šanci než děti dělníků) atd.

Politické procesy

Probíhaly hlavně na konci 40. a v 1. polovině 50. let. Justiční vraždy a teror. Nejdříve vraždění a zavírání skuteční nepřátelé komunistů, pak i domnělí a pak i nepřátelé uvnitř KSČ. Cílem bylo zničit nepřátele, zastrašit ostatní a vinu za veškeré neúspěchy svalit na nepřátele. „Vzorem“ byl Stalinův SSSR. Na procesy dohlíželi sovětsští poradci. O vině a trestu bylo předem rozhodnuto, proces samotný bylo divadlo, které s opravdovým soudem nemělo nic společného. Při procesech se „proslavil“ například Josef Urválek (JUDr), prokurátor (mj. v procesu s Horákovou). Celkem bylo odsouzeno asi 230000 – 280000 občanů. V letech 1948 – 1952 bylo vykonáno celkem 178 trestů smrti (učebnice).

Nejvýznamnější procesy:

Leden 1949 – generál **Heliodor Píka** – popraven. Za války pracoval v zahraničním odboji, v letech 1941-1945 byl náčelníkem čs. vojenské mise v SSSR, zřejmě se znelíbil Sovětům. Podobně dopadli i další hrdinové odboje – generál Karel Kutlvašr, velitel Pražského povstání, dostal v roce 1949 doživotí. Pozavírána byla spousta čs. pilotů, bojujících za války ve Velké Británii.

červen 1950 – **Milada Horáková** – bývalá poslankyně za ČSNS. Pracovala v domácím odboji proti nacistům (za války byla 5 let vězněna, odsouzena k trestu smrti už nacisty, unikla mu). Po únorovém převratu navázala styky s emigrací. Byla odsouzena k smrti a popravena. Spolu s ní byl odsouzen a popraven např. i historik Závíš Kalandra. Byla popravena i přes protesty světové veřejnosti (Churchill, Einstein). Režie procesu ještě nebyla dokonalá, Horáková nesouhlasila se všemi body obžaloby.

1950 – **proces proti hokejistům** – hokejoví mistři světa z let 1947 a 1949 pozatýkáni a odsouzeni k dlouholetým trestům (Modrý – brankář, dostal nejvíc – 15 let, Konopásek,

Bubník...). Jiné slavné osobnosti byly perzekuovány – fotbalista Josef Bican, „buržoazní primadona“, herec Vlasta Burian – nesměl po válce téměř hrát.

listopad 1952 – proces s „vedením protistátního spikleneckého centra“ – **Rudolf Slánský a spol.** Rudolf Slánský byl generální tajemník KSČ! V tomto procesu už byla režie dokonalá, obvinění se přiznali ke všemu. Celkem bylo popraveno 11 lidí, z toho 8 osob židovského původu (antisemitismus), popel z popravených vysypán na ulici. Kromě Slánského byl popraven mimo jiné i Vlado Clementis, jeden z mála komunistů, který byl za války v Londýně.

Po smrti Stalina a Gottwalda (5.3. a 14.3.1953) pokračovaly procesy až do roku 1954, ale už nebyly vyneseny tresty smrti.

duben 1954 – proces se slovenskými „buržoazními nacionalisty“ – **Gustáv Husák a spol.** – Husák se choval statečně, odmítal se přiznat a dostal doživotí.

Pronásledování katolické církve

K církvím se tenkrát hlásilo asi 70% obyvatelstva. Bylo třeba církev buď podřídit státu, nebo zlikvidovat. To se KSČ nikdy zcela nepodařilo. Kláštery byly zrušeny, mnoho duchovních odsouzeno.

„**čichoštský zázrak**“ – farář J. Toufar – nucen k přiznání, umučen k smrti ve vazbě.

Arcibiskup Josef Beran, který se nechtěl komunistům podřídit, byl držen v domácím vězení.

Řeckokatolická církev na východním Slovensku byla úplně zakázána, věřící byli nuceni k přestupu k pravoslaví (řeckokatolickou církev nesnášeli Sověti).

Odboj a emigrace

Odboj proti komunistům doma byl slabý. Nejvýznamnějším čin provedli **Ctirad a Josef Mašínové** (synové slavného odbojáře Josefa Mašína, popraveného za války nacisty). V roce 1953 se prostříleli přes NDR do západního Německa, zabili ale i nevinné lidi, mravně sporné. Žili pak v USA.

Emigrace – po roce 1948 proběhla první velká emigrační vlna, hlavně představitelé nekomunistických stran. Emigrovali například Petr Zenkl (předseda ČSNS), Ferdinand Peroutka (ČSNS, novinář), Hubert Ripka (ČSNS), Pavel Tigrid (lidovec, vydával v Paříži časopis Svědectví), Jozef Lettrich (býv. předseda DS), Bohumil Laušman („špatný sociální demokrat“ – nechtěl se totiž sloučit s komunisty, StB ho později unesla z Rakouska a byl v ČSR souzen), filosof Erazim Kohák, dirigent Rafael Kubelík, generál Sergej Ingr... V letech 1948-1951 emigrovalo asi 25000 lidí.

Ze zahraničí vysílaly do ČR západní vysílačky – Hlas Ameriky (z Washingtonu), Svobodná Evropa (z Mnichova), BBC („Volá Londýn“). Mnoho emigrantů v nich pracovalo.

Československo v letech 1960 – 1970

1956 – XX. sjezd KSSS v Moskvě – Chruščov v tajném projevu kritizuje Stalina kritika „kultu osobnosti“.

1957 – po smrti Antonína Zápotockého byl prezidentem překvapivě zvolen Antonín Novotný, který už byl předtím 1. tajemníkem KSČ a spojil tak obě nejvyšší funkce. Antonín Novotný byl skalní konzervativce, bránil rehabilitacím a revizím politických procesů. Přesto k nim docházelo a atmosféra se trochu uvolnila, zvláště v 60. letech. Většina politických vězňů z 50. let byla do roku 1960 amnestována, nikoliv však rehabilitována! Větší rehabilitace proběhly až v roce 1968. KSČ (či KSS) se v 60. letech stala masovou organizací, měla 1700000 členů!

1960 – nová („socialistická“) ústava – byla „dokončena výstavba socialismu“, název státu byl oficiálně změněn na „**Československá socialistická republika**“ (ČSSR).

Článek 4 zakotvil „vedoucí úlohu KSČ ve společnosti“.

Nová ústava znamenala i větší centralizaci (nespokojenost Slováků) – Sbor pověřenců zrušen, pravomoci SNR omezeny.

Pražské jaro 1968

V KSČ sílí kritické hlasy. Nejvíce nespokojení byli Slováci, Novotný je urážel. Požadovali mimo jiné federalizaci Československa. Kritika sílí i mimo KSČ, zejména z řad umělců a spisovatelů.

červen 1967 – IV. **sjezd Svazu čs. spisovatelů** – Zazněla zde poměrně razantní kritika politiky KSČ. Spisovatel Ludvík Vaculík zde mimo jiné prohlásil: „Socialismus nesplnil nic z toho, co sliboval a co se od něj očekávalo“.

říjen 1967 – **svíčková demonstrace studentů** ze strahovských kolejí – heslo „Chceme světlo!“. Dvojitý význam – tehdy neustálé výpadky elektrického proudu na kolejích, ale chtějí i společenskou změnu.

1) Pražské jaro – dění v KSČ

leden 1968 - za začátek Pražského jara se považuje **lednové plénum**. Zde se udál „převrat“ ve straně. **Antonín Novotný** byl **odvolán** z funkce prvního tajemníka KSČ, do čela strany se dostal Slovák **Alexander Dubček** (žil 1921-1992). I do dalších funkcí se postupně dostávají reformní komunisté. Chtějí „**socialismus s lidskou tváří**“, procesu ve straně říkali „obrodný proces“.

březen 1968 – Antonín Novotný odstoupil i z funkce prezidenta republiky (zemřel pak v zapomnění v roce 1975). Místo něj byl zvolen **prezidentem** generál **Ludvík Svoboda** (v úřadě 1968-1975). Ten už byl v té době členem KSČ, byl hrdinou 2. světové války v SSSR, ale byl i perzekuován v 50. letech.

duben 1968 – předsedou vlády se stal **Oldřich Černík**, předsedou Národního shromáždění **Josef Smrkovský** (oba reformní komunisté).

Dubček byl skromný, mluvil srdečně, byl oblíbený. KSČ měla tehdy velkou důvěru veřejnosti. V dubnu 1968 vydali komunisté **Akční program KSČ** – chtěli v něm demokratizaci KSČ a ekonomické reformy.

2) Pražské jaro – dění mimo KSČ

Změny uvnitř KSČ vyvolaly vření v celé společnosti. Kritika veřejnosti byla mnohem radikálnější než uvnitř KSČ.

červen 1968 – byla **zrušena cenzura**! Noviny a časopisy mohly poprvé psát svobodně.

Byly zakládány i **nezávislé politické organizace**!

KAN – Klub angažovaných nestraníků – jakýsi zárodek politické strany.

Klub 231 – sdružoval bývalé politické vězně, odsouzené podle paragrafu 231 za „rozvracení republiky.“

Dále byl obnoven Junák, Sokol a připravuje se obnovení nezávislé Sociální demokracie mimo rámec NF (nestihli to).

manifest „Dva tisíce slov“ – autorem byl spisovatel **Ludvík Vaculík**. Uveřejnily ho Literární listy v červnu 1968. Vyzýval k větším politickým změnám, změny ve společnosti byly podle něj pomalé. Podepsalo ho 120000 lidí! Manifest odmítli i reformní komunisté.

3)Boj ve straně a sovětská intervence

V KSČ nebyli jen reformisté, nýbrž i konzervativci (Vasil Biřak, Alois Indra, Drahomír Kolder). Nechtějí radikální změny. Situace v ČSSR se nelíbí ani Sovětskému svazu a dalším socialistickým zemím – obávají se změn uvnitř vlastních zemí. V ČSSR je prý „kontrarevoluce“. Brežněv zpočátku vyhrožuje, proti ČSSR nenávistná kampaň v tisku (hlavně v NDR, SSSR a Bulharsku).

Připravuje se XIV. (mimořádný) sjezd KSČ na září 1968. Očekávalo se na něm další posílení pozic reformistů → ti doufají v zásah SSSR, sami nejsou schopni se proti reformistům prosadit.

červen 1968 – v Československu se konalo vojenské cvičení Varšavské smlouvy, posloužilo k přípravě invaze (sovětští vojáci odešli až počátkem srpna!).

červenec 1968 – schůzka 5 zemí Varšavské smlouvy ve Varšavě. „**Varšavská pětka**“ (SSSR, NDR, Polsko, Maďarsko, Bulharsko) se zformovala už v květnu na jednání v Moskvě. Rumuni se jednání ve Varšavě nezúčastnili a zástupci KSČ se odmítli dostavit.

Varšavská pětka zaslala KSČ tzv. „Varšavský dopis“, v němž v podstatě žádala zastavení reformu v ČSSR. Formuluje také (už od května) tzv. **Brežněvovu doktrínu**: obrana socialismu v ČSSR je zároveň obranou hranic celého socialistického tábora. A povinností ostatních socialistických zemí je tedy bránit socialismus v ČSSR → doktrína „**omezené suverenity**“ **socialistických zemí**.

Přelom července a srpna 1968 (29.7.-1.8.) – **jednání mezi sovětskou a čs. delegací v Čierné nad Tisou** – čs. delegace trvá na tom, že v ČSSR není kontrarevoluce. Stejně tak na další **schůzce v Bratislavě** (3.8.), kde byli již zástupci celé Varšavské pětky. Dubček ale trval na svém. Byl naivní a nevěřil v sovětskou intervenci.

Sověti se už ale pro intervenci rozhodli. Během bratislavské schůzky sepsali konzervativci tajný „**zvací dopis**“ a předali ho Sovětům. V něm žádali Brežněva o pomoc proti kontrarevoluci, o vojenský zásah. Autoři zvacího dopisu byli Vasil Biřak, Alois Indra, Drahomír Kolder, Antonín Kapek a Oldřich Švestka. Zásah už se stejně chystal, ale dopis pomohl Sovětům vytvořit zásahu zdání legitimacy.

21. srpen 1968 – v noci z 20. na 21. srpna 1968 **obsadila vojska 5 zemí Varšavské smlouvy** (Varšavské pětky – SSSR, Maďarsko, NDR, Polsko, Bulharsko) **Československo**. Okupace Československa byla do té doby **největší vojenskou akcí v Evropě od konce 2. světové války!** Celkem nás obsadilo 750000 vojáků a 6000 tanků. Celkem bylo zabito 90 civilistů, 300 dalších bylo těžce zraněno.

Alexander Dubček, Oldřich Černík, Josef Smrkovský, František Kriegel (předseda ÚV Národní fronty) a další představitelé strany a státu byli zatčeni a odvezeni do Moskvy.

Prezident Ludvík Svoboda letěl do Moskvy, kde prý vymohl propuštění zadržovaných, ti však museli podepsat Moskevské protokoly.

„Zajatci“ nakonec na nátlak Sovětů podepsali **Moskevské protokoly** (26.8), v nichž slíbili zastavení všech reforem, zavést znovu cenzuru a „normalizovat“ situaci v zemi (odtud termín „normalizace“). Jediný člen KSČ, který odmítl podepsat Moskevské protokoly, byl František Kriegel.

Proti invazi Varšavské smlouvy oficiálně protestovali:

- Národní shromáždění (22.8.)
- XIV. sjezd KSČ ve Vysočanech – původně měl být v září 1968, ale sešel se dříve (22.-28.8.). Tento sjezd později normalizátoři „vyškrtli z dějin“.
- předsednictvo KSČ (stihli 21.8. ještě protestovat těsně před tím, než byli zatčeni)
- čs. ministr zahraničí Jiří Hájek v OSN.
- protestoval i Západ, neudělal ovšem nic.

4) “Normalizace“ (1968-1970)

Normalizace v užším smyslu trvala od srpna 1968 do prosince 1970. V širším smyslu se termín „normalizace“ používá pro léta 1968-1989.

Normalizace (1968-1970) znamenala postupné potlačení všech svobod a reforem těmi samými lidmi, kteří je zavedli. Dubček, Smrkovský, Černík a spol. dále seděli ve funkcích. Poté, co odvedou „černou práci“, budou všichni postupně odvoláni. Začínají čistky. Pokus o instalaci „dělnicko-rolnické vlády“ (kolaboranti) v čele s Aloisem Indrou neuspěl.

říjen 1968 – **podepsána smlouva o „dočasném pobytu sovětských vojsk“** („dočasně“ trvalo do roku 1991). Na jejím základě u nás bylo trvale rozmístěno 75000 sovětských vojáků.

Zároveň byl (rovněž v říjnu 1968) podepsán **zákon o čs. federaci**, který **vstoupil v platnost 1.1.1969**. Československo (ČSSR) se podle něj skládalo ze dvou rovnoprávných republik – ČSR a SSR. Každá z republik měla svou vládu a parlament (ČNR a SNR), ne však hlavu státu. Dále existovala československá (federální) vláda a **Federální shromáždění** – dvoukomorový parlament, skládající se ze dvou sněmoven – Sněmovna lidu (200 členů, podle počtu obyvatel) a Sněmovna národů (75+75 z každé republiky). Ve Sněmovně národů však u některých zákonů platil **zákaz majorizace** – zákon musel být schválen většinou hlasů v české i ve slovenské části Sněmovny národů (čili pak jsme měli de facto vlastně 3 komory parlamentu). Zákaz majorizace způsobil velké problémy po roce 1989.

prezident Ludvík Svoboda – nedělal přímo vnitřní politiku, ale i on se vyslovil pro normalizaci. A zůstal prezidentem až do roku 1975.

Protesty čs. veřejnosti trvaly do roku 1969.

leden 1969 (16. 1.) – **Jan Palach**, student FF UK (21 let), se upálil na Václavském náměstí. Tímto činem chtěl vyburcovat lidi k odporu proti normalizaci. Jeho pohřbu (25. 1.) se zúčastnilo 100000 lidí, obrovská demonstrace. V únoru (25. 2.) se upálil další student Jan Zajíc a později i dělník Evžen Plocek.

březen 1969 – „**hokejový týden**“ – Československo 2x porazilo na MS v hokeji SSSR. Demonstrace, lidé slavili a došlo k rozbití výloh v kanceláři Aeroflotu (pravděpodobně provokace StB). Nepokoje se staly záminkou k odvolání Dubčeka →

v dubnu 1969 **Alexander Dubček „odstoupil“** z funkce generálního tajemníka KSČ (později ho vyloučili ze strany), na jeho místo zvolen **Gustáv Husák**. Brzy poté byli odvoláni i další

reformní politikové, poslední z nich byl Oldřich Černík, předseda federální vlády, v lednu 1970.

21. 8. 1969 – na Václavském náměstí se konala **veliká demonstrace proti režimu**, 50 000-100 000 lidí. Byla brutálně potlačena jednotkami VB, lidovými milicemi a vojáky (tedy ne Sověty, ale Čechy!). Ostrá střelba do demonstrantů, byli i mrtví!

Gustáv Husák (žil 1913-1991) – podílel se zpočátku na reformním procesu v KSČ, ale včas obrátil a stal se z něj hlavní normalizátor. Za 2. SV se účastnil SNP, v 50. letech byl vězněn. V letech 1969-1987 byl generálním tajemníkem KSČ a v letech 1975-1989 navíc i prezidentem republiky. V roce 1987 musel odstoupit z postu generálního tajemníka a nahradil ho další normalizátor **Milouš Jakeš**. V letech 1970–1988 byl (po Černíkovi) předsedou federální vlády další velký normalizátor **Lubomír Štrougal**. Největší zrádci (Biřák, Indra) měli velký vliv a byli ve vedení KSČ, ale nikde ne v úplně nejvyšších funkcích.

p

rosinec 1970 – završení normalizace, byla vydána oficiální brožurka s názvem „**Poučení z krizového vývoje ve straně a společnosti**“ – tento pamflet označil vývoj v roce 1968 za kontrarevoluci. U moci zůstávají konzervativci (neostalinismus). Následovaly rozsáhlé čistky – z KSČ bylo vyloučeno půl milionu lidí, mnoho lidí bylo vyhozeno z práce. Následovala masová emigrace (druhá velká vlna, větší než po únoru 1948, nyní statisíce lidí).

Československo a Česká republika v letech 1971 – 2010

1) Léta 1971 – 1989

Morální i hospodářský úpadek, společenská stagnace. Proti režimu občas demonstrují menší skupiny disidentů.

Charta 77 – nejvýznamnější hnutí disidentů u nás. Vznikla 1. 1. 1977, kdy vydala prohlášení, vyzývající k otevřené demokratické diskusi. Prvními mluvčími Charty 77 byli dramatik **Václav Havel**, filosof **Jan Patočka** a bývalý ministr zahraničí **Jiří Hájek**. Členové Charty 77 byli perzekuováni. Jan Patočku v podstatě umučila StB (při výsleších ho ranila mrtvice), Václav Havel byl několikrát vězněn.

1985 – do čela SSSR nastupuje Michail Gorbačov. V prosinci 1987 byl u nás místo Husáka zvolen generálním tajemníkem Milouš Jakeš, ale jinak se naši komunisté bránili jakýmkoli reformám. Opět **sílí protesty**.

Palachův týden (leden 1989) – několikadenní demonstrace kolem výročí smrti Jana Palacha, největší demonstrace proti režimu od roku 1969.

petice „**Několik vět**“ (1989 ?) – požaduje svobodu a demokracii. Podepsalo ji 40 000 lidí.

2) Politický vývoj po roce 1989

(jen hlavní body)

17. listopad 1989 – brutální potlačení studentské demonstrace na Národní třídě v Praze, **začátek Sametové (Něžné) revoluce**. Vzniká hnutí OF (na Slovensku VPN), v čele OF stojí **Václav Havel** (žil 1936-2011). Vypukly obrovské demonstrace proti režimu, které už nebyly potlačeny (na Letné demonstrovalo 0.5 – 1 milion lidí!). OF a VPN jednájí s komunistickou vládou.

Gustáv Husák odstoupil a 29.12.1989 byl Václav Havel zvolen prezidentem republiky.

červen 1990 – **první zcela svobodné volby od roku 1935!** Vítězí OF a VPN.

Následovaly reformy ve všech oblastech, privatizace (malá, velká, kupónová). Vznikají nové politické strany, původní hnutí OF a VPN se štěpí. Zároveň ale rostou národnostní spory mezi Čechy a Slováky. Neexistovala ani jedna silná politická strana, která by měla podporu v Čechách i na Slovensku. Název státu změněn na ČSFR (Česká a Slovenská federativní republika). 1990 zanikla RVHP (ukončila činnost), 1991 zanikla Varšavská smlouva a poslední sovětské jednotky odešly z Československa.

červen 1992 – druhé volby. V ČR zvítězila ODS (předseda **Václav Klaus**), na Slovensku HZDS (předseda **Vladimír Mečiar**). Klaus a Mečiar stanou v čele české a slovenské vlády, předsedou federální vlády zvolen **Jan Stráský** (ODS). Klaus a Mečiar dohodli rozdělení Československa formou ústavního zákona. Federální vláda byla koncem roku 1992 bezvýznamná, prezident ČSFR Václav Havel dokonce v červenci 1992 abdikoval.

31.12.1992 – poslední den existence ČSFR

1.1.1993 – vznik samostatné České (a Slovenské) republiky

Prvním českým premiérem byl **Václav Klaus** (vláda zůstala stejná jako předtím v ČSFR), stojí v čele jednobarevné vlády ODS. Prvním českým prezidentem byl zvolen **Václav Havel** (ve funkci 1993-2003).

1996 – další volby, vítězí ODS. Vládne pravicová koalice ODS – KDU-ČSL – ODA. Vláda se ale rozpadne, v listopadu 1997 (po „Sarajevském atentátu“) podává Václav Klaus demisi. Rozštěpila se i ODS, od ní se odštěpila US.

prosinec 1997 – jmenována poloúřednická vláda **Josefa Tošovského** (bývalý guvernér ČNB), která má vést zemi do předčasných voleb

1998 – volby. Vítězí ČSSD, její předseda **Miloš Zeman** sestavil jednobarevnou menšinovou vládu ČSSD, když se s ODS (Klaus) dohodl na tzv. „**opoziční smlouvě**.“

12. 3. 1999 – Česká republika vstupuje do NATO

2002 – volby – vítězí opět ČSSD. Premiérem se stává **Vladimír Špidla**. Vláda je koaliční (ČSSD – US – KDU-ČSL). Koalice vydrží celé 4 roky, ale 2x se změní premiér:

2002-2004 Vladimír Špidla

2004-2005 **Stanislav Gross**

2005-2006 **Jiří Paroubek** (všichni ČSSD).

2003 – **Václav Klaus zvolen poprvé prezidentem republiky.**

1.5.2004 - Česká republika vstupuje do EU. Rozhodli o tom lidé v referendu – zatím jediné referendum v naší historii!

2006 – volby. Těsné vítězství ODS, premiérem se stává **Mirek Topolánek**(ODS). Koaliční vláda (menšinová!) ODS – KDU-ČSL – Zelení.

2008 – Václav Klaus podruhé zvolen prezidentem republiky.

2009 – Topolánkově vládě vyslovena nedůvěra, nastupuje úřednická vláda - premiér **Jan Fischer** (dříve šéf Českého statistického úřadu).

2010 – volby. Vítězí ČSSD, ale předsedou vlády se stává **Petr Nečas** (ODS), jehož koalice ODS-TOP 09 a VV má ve sněmovně většinu.

2011 - zemřel Václav Havel.

2012 - zavedena přímá volba prezidenta (do roku 2012 ho volil parlament).

2013 – novým prezidentem se stává Miloš Zeman